

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Maris Rannaveer
MINU HEA TULEVANE PEREKOND
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dagmar Kutsar, psühholoogia PhD

Tartu 2019

Autorideklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik bakalaureusetöös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Maris Rannaveer

14.05.2019

Abstract

My good future family

The quantitative findings of ELIKTU in 2007 and the survey among future couples in 1972. were the launching points of the present study. Both studies revealed that about two thirds of the adult respondents regarded their families of origin as partly or fully positive models influencing their own family formation. The weakness of the quantitative method is that it does not allow the respondents to interpret their responses, that is, what they had meant by providing the answers to the questionnaire.

In my current bachelor's thesis, I analyze young people's descriptions about their growth environment in childhood and the ideas about their own family formation. The aim of this study is to get the respondents' retrospective views of their childhood home as a model for influencing their own family creation. In my work, I mainly focus on the family relationships and structure in the childhood home shaping own family model. Basing on the interviews, I expected to know what kind of family model the young people would like to follow as an example in their own family formation.

I studied six young people aged 18-25 years old with qualitative semi-structured interviews in Spring 2019. The study revealed that young people value their own childhood home. Although there had been conflicts with the parent or parents, they still appreciate their contribution. The latter was emphasized by participants who had grown up with one biological parent and whose parents were separated. Young people from both biological parents' families described their childhood home as a harmonious and safe environment with warm relationships.

The study revealed that respondents valued the family structure with both biological parents, where parents raised a child together and had mutually trustful, secure and warm relationships. The family structure of both biological parents was the ideal among the respondents who wanted to follow the same family structure, and young people from one biological parent family structure or single parent family structure wanted to set an example in creating their own family. It emerged from the study that in addition to the family structure, young people also value family relationships. Young people wanted to build trust and warmth in their future family relationships.

Key words: family of origin, family formation, own family model, family types.

Sisukord	
Sissejuhatus	6
1 Teoreetiline ülevaade	7
1.1 Strukturaalne lähenemine perekonnale	7
1.2 Perekond ja suhted	10
1.2.1 Perekond ühiskonnas	10
1.2.2 Peresuhted	11
1.3 Lapsepõlvkodu kui tulevikku kaasavõetav elumudel	13
1.4 Probleemi seade, eesmärk ja uurimisküsimused	15
2 Metoodika	16
2.1 Metodoloogia valik	16
2.2 Andmekogumismeetod	16
2.3 Uurimuses osalejad	17
2.4 Uurimuse eetiline aspekt	17
2.5 Uurimuse käik	18
2.6 Analüüsimeetod	19
2.7 Eneserefleksioon	19
3 Analüüs	20
3.1 Päritoluperekonna kirjeldus - erinevate perestruktuuride mitmekesisus	20
3.2 Suhted pereliikmete vahel lapsepõlvkodus	22
3.3 Tugivõrgustiku olulisus lapsepõlvkodus	23
3.4 Intervjueeritavate käsitused oma loodava perekonna kohta	24
4 Arutelu	26
Kokkuvõte	28
Kasutatud kirjandus	29

Lisad	33
Lisa 1. Intervjuu kava	33
Lisa 2. Koodipuu	35

Sissejuhatus

Laps veedab perekonnas traditsiooniliselt suurema osa oma lapsepõlvest ning selles struktuuris kujundab ta oma esimesed elukogemused, tõekspidamised ning arusaamad ümbritsevast maailmast. Lapsel peaks olema tagatud turvaline keskkond, kus ta saaks kasvada. Laste heaolu uuringus (Laes, Krusell, Reinomägi, Toros, 2013) tõdetakse, et ühiskonna muutustega on muutunud ka täiskasvanute väärtushinnangud, mille tõttu on hakanud lapse jaoks juurduma ebakindlamad perevormid. Raidi ja Tammuri (2018) põhjal on traditsiooniliselt Euroopa kultuuriruumis perekonda mõistetud kui isikute kooslust, keda ühendab abielu või põlvnemine. Autorite sõnul on kaasaja kontekstis perevorme palju ja perekonna määratlemise piirid on hägusad, traditsiooniline definitsioon enam ei kehti. Seega, tänapäeval ei ole traditsioonilist perekonna mudelit, eri perevorme on palju. Paljud lapsed elavad vähemalt mingi osa oma lapsepõlvest vaid ühe vanemaga peres ning peresuhted on muutunud hapramaks ja lapse elukeskkond keerulisemaks. Kasvupere ning kodune atmosfäär avaldavad mõju lapsele ka tulevikus. Seetõttu käsitlen oma käesolevas bakalaureusetöös noorte käsitusi oma lapsepõlvekodu kui mudeli kohta oma perekonnaloome mõjutamisel.

Käesoleva töö eesmärgiks on saada vastajate tagasivaatelised käsitused oma lapsepõlvekodu kui mudeli kohta oma perekonnaloome mõjutamisel. Oma töös keskendun peamiselt lapsepõlve perekonna suhete ja päritolu perestruktuuri seotusele noorte enda peremudeli kujundamisel. Töö põhineb teoreetilisel ülevaatel ja läbi viidud intervjuudel. Andmed on kogutud 30.04.2019 - 06.05.2019 kuue intervjuu käigus. Intervjuude põhjal soovisin teada saada, missugust kodumudelit sooviksid noored oma perekonnas eeskujuks võtta ja millised olid suhted päritolu perekonnas.

Minu bakalaureusetöö koosneb neljast osast. Töö esimene osa annab lugejale teoreetilise ülevaate, mis kirjeldab uurimuse tausta: struktuuriline lähenemine perekonnale; perekond ja suhted; lapsepõlvekodu kui tulevikku kaasavõetav elumudel; probleemi seade, eesmärk ja uurimisküsimused. Töö teine osa kirjeldab uurimismeetodit ja empiiriliste andmete kogumise protsessi. Kolmandas osas on esitatud intervjuude kaudu kogutud materjali analüüs, mis on kategoriseeritud läbi vastuseid iseloomustavate tunnuste. Töö neljas, arutlev osa, kirjeldab kogutud materjali ja selle põhjal tehtud järeldusi. Töö on varustatud inglisekeelse kokkuvõtte, sissejuhatus, kokkuvõtte ning kasutatud kirjanduse loeteluga.

1 Teoreetiline ülevaade

Teoreetilise ülevaate olen jaotanud neljaks suuremaks alapeatükiks. Esimene alapeatükk kirjeldab struktuurilist lähenemist perekonnale. Teine alapeatükk keskendub perekonnale ja suhetele. Kolmas alapeatükk kirjeldab lapsepõlvkodu kui tulevikku kaasavõetavat elumudelit. Neljas peatükk hõlmab endas probleemi seadet, eesmärki ja uurimisküsimusi.

1.1 Struktuuriline lähenemine perekonnale

Perekond kuulub niisuguste mõistete hulka, mis on argimõistuse tasemel kõigile hästi arusaadav, kuid on teadusliku käsitluse objektina ülimalt keerukas üheselt defineerida (Kutsar ja Tiit, 2002). Perekonna üks selgematest definitsioonidest pärineb George Murdockilt (Murdock, 1949, c.f. Kutsar ja Tiit, 2002). Mainitud autor leidis, et perekond on sotsiaalne grupp, mille moodustavad vähemalt kaks eri soost täiskasvanut, kelle vahel on ühiskonna poolt aktsepteeritud seksuaalsuhted ja kes kasvatavad ühiseid või adopteeritud lapsi ning omavad ka ühist elukohta ja majapidamist. Seda gruppi iseloomustab ühine elupaik, majanduslik koostöö ja reproduktsioon. Ta võrdles neid sotsiaalseid grupe aatomitega ning väitis, et ühiskond koosneb taolistest aatomitest ehk tuumadest. Laiendatud perekonda kirjeldab Murdock kui kooslust kahest või enamast tuumperekonnast, mis on laienenud pigem tänu vanema ja lapse, kui mehe ja naise suhete liitumise tõttu. Perekonnaks loetakse aga ka juba kahest isikust koosnevat liitu, näiteks abikaasadest või vanemast ja lapsest, mis iga muutuse korral toob kaasa perekonna ümbermoodustamise (Trost, 1993, c.f. Kutsar ja Tiit, 2002).

Järv (2014) märkis, et psühholoogias defineeritakse perekonda kui kompleksset emotsionaalset süsteemi, indiviidide loomulikku kooslust, mis toimib vastavalt aja jooksul välja kujunenud suhtemustritele. Mainitud autor on välja toonud, et need suhtemustrid on tavaliselt põlvest-põlve edasi antud ning moodustavad perekonna struktuuri, mis tagab pereliikmete toimimise ja reguleerib suhteid nii peresiseselt kui pereväliste süsteemidega.

Kutsar ja Tiit (2002) on kirjeldanud klassikalist perekonnakäsitlust, mis viitab kõige sagedamini kahele perekonnatüübile, millest arendatakse välja nende erinevaid modifikatsioone. Näiteks on eeltoodud autorid kirjeldanud tuumperekonda (ingl. k. *nuclear family*), mille moodustavad kas abikaasad või abikaasad ja nende üks või mitu alaealist last. Antud perekonnatüübi kui termini võttis kasutusele Murdock (1949). Kutsar ja Tiit (2002) on kirjeldanud tuumperekonna alatüüpi mittetäielikku tuumperekonda, mis koosneb ühest vanemast koos alaealise lapse või alaealiste

lastega. Kutsar ja Tiit (2002) on toonud välja, et tuumperekond on poliitika konstrukt, mis on vajalik perepoliitiliste meetmete sihtgrupi määratlemiseks, mitte inimeste endi poolt teadlikult formeeritud üksus. See tähendab, et perekonna liikmelisus võib olla palju mitmekesisem, üheks näiteks on laiendatud perekond (ingl.k. *extended family*), kuhu kuulub lisaks tuumperekonnale veel täiendavaid liikmeid, kes kõik on omavahel lähisugulus-, partnerlus või hõimlussuhtes (nt. abikaasade vanemad, laste abikaasad, lapselapsed). Laiendatud perekonnas võib olla mitu perekonna tuuma, mille liikmed on kas alanevas (vanavanemate perekond, vanemate perekond, lapse perekond), paralleelses (õdede-vendade perekonnad) või kombineeritud (onu perekond, õepoja perekond) järjestuses. Perekonna tuum(ad) määratletakse antud juhul seaduslikul abielul põhineva suhte kaudu, millest tulenevalt määratletakse kõigi teiste pereliikmete omavahelised positsioonid e. staatused üksteise suhtes (nt. laps, vanema, vanavanem jne.). Abielu kaudu on seadustatud ka pereliikmete omavahelised õigused ja kohustused (Kutsar ja Tiit, 2002).

Moore (2001) märkis, et üksikvanemaga perekond (ingl. k. *single-parent family*) koosneb üksikvanemast ja temast sõltuvast lapsest või lastest. Kärgerena (ingl.k. *blended family*) on kirjeldatud olukorda, kus üheskoos elavad laps, tema bioloogiline vanem ning vanema uus elukaaslane ehk lapse mittebioloogiline vanem. Peale selle võib peres olla ka bioloogilise vanema uue elukaaslase laps (Mägi, 2016).

Teaduskirjanduses kohtub lisaks perekonna mõistele ka mõistet leibkond. Eesti Statistikaameti (2014) järgi on leibkond defineeritud kui ühises põhieluruumis elavad isikud, kes kasutavad ühiseid raha- ja/või toiduressursse ja kes ka ise tunnistavad end ühes leibkonnas olevaks. Taolises määratluses kombineeruvad leibkonna objektiivne (ühine majapidamine, eluruum) ja subjektiivne (ka ise endid leibkonnana määratlevad) arusaam. Eesti Statistikaameti (2014) järgi erineb leibkond perekonnast peamiselt selle poolest, et leibkonnaliikmete vahel ei tarvitse olla sugulus- või partnerlussuhteid. Erinevalt perekonnast loetakse leibkonnaks ka üksinda elavad inimesed (Statistikaamet, 2014).

Nagu eelpool mainitud, pole olemas ühtset perestruktuuri, mis esineks kõikides perekondades. Seetõttu on oluline mõista, kuidas perestruktuurid on muutunud ajas ja milline on nende levimus. Abielus olevate inimeste osakaal ühiskonnas ja esmaabiellumise iga on ajas muutuv. Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) põhjal oli II maailmasõja järgsel perioodil üldine abiellumise määr kõrgem ja pereloom protsess varasem. Autorite sõnul ei ole abiellumise määr Eestis olnud kunagi väga kõrge, kuigi abielulepingu sõlmimine oli laialt levinud sotsiaalne norm ja ainus viis

isikliku elu legaliseerimiseks Nõukogude ajal. Autorid leidsid, et eriti järsult langes Eesti 1970. ja 1980. aastate suhteliselt kõrge abielutasemest 1990. aastate väga madalale tasemele. Kutsar, Kasearu ja Kurrikoff (2012) leidsid, et lisaks registreeritud abieludele olid 1960. ja 1970. aastatel levinud vabad kooselud, mida ühiskond mõnevõrra vastumeelselt aktsepteeris, kuid kooselu teise partneriga järgnes alles pärast ametliku abielu lõpetamist ja see ei olnud sotsiaalselt aktsepteeritud kui abielu alternatiiv; lapsed sündisid kõige sagedamini abielus olevatele inimestele. Autorid tõdesid, et tänapäeval on suurem osakaal väljaspool abielu sündinud lastel kui abielus vanematel sündinud lastel, kuid üsna suur hulk vabaabielupaare abiellub pärast lapse või laste sündi. Alates 2003. aastast on ligi kolmandikul abiellu astunud paaridest ühised bioloogilised lapsed (Järviste, Kasearu, & Reinomägi, 2008).

Samuti on ka abielulahutuste määr ühiskonnas ajas muutuv. Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) põhjal oli juba enne II maailmasõda abielulahutuste määr Eestis suhteliselt kõrge (kuni 10% kõigist abieludest)¹. Tiit (1975) leidis, et abielulahutuse määr 20. sajandi teisel poolel kasvas ebahühtlaselt, kuid siiski piisavalt kiiresti, et hinnata, et umbes pooled abieludest lõppesid abielulahutuse või lahkuminekuga. Sardon (2002) leidis, et abielulahutuse määr hakkas aga vähenema 1990. aastate lõpust ja langus võib olla seotud abiellumiste arvu järsu vähenemisega alates sotsialismi lõpust.

Laes, Krusell, Reinomägi ja Toros (2013) koostasid ülevaate sellest, millistes peredes Eesti lapsed elavad ja kuidas on perede koosseis aja jooksul muutunud. Andmeallikana kasutasid nad 2000. ja 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse tulemusi ning käsitlesid vaid tavaleibkondades elavaid lapsi, s.t välja ülevaatest jäeti välja need lapsed, kes elasid loendusmomendi seisuga alaliselt asutusleibkonnas, nt lastekodus, ja kodutud lapsed. Autorite sõnul oli võrreldes eelmise, 2000. aasta loendusega alla 18-aastaste lastega leibkondade osatähtsus leibkondade hulgas vähenenud 34%-st 25%-ni. Nad leidsid, et enamik lastest (94%) elab ühepereleibkonnas, ülejäänud elavad mitmepere- (nt vanavanemad ja noorema põlvkonna pere) või mittepereleibkonnas (nt vanavanem ja lapselaps). Ülevaatest selgus veel, et kahe vanemaga elavatest lastest 61%-l on vanemad abielus, ülejäänutel elavad vabas kooselus. Laes, Krusell, Reinomägi ja Toros (2013) leidsid, et kuna vabaabielupaariga leibkondade osatähtsus on

¹ Statistikaameti terminite sõnastikus on märgitud, et lahutumuse üldkordaja on saadud aasta jooksul registreeritud abielulahutuste arv 1000 aastakeskmise elaniku kohta. Tekstis märgitud lahutuste levimuse hindamist saab kasutada siis, kui abielude arv on ajas stabiilne.

kasvanud 10%-st 14%-ni ja abielupaariga leibkondade osatähtsus vähenenud 37%-st 30%-ni, on ka vabaabielus elavate vanematega kasvavate laste osatähtsus tunduvalt suurenenud (16%-st 28%-ni) ja abielus vanematega kasvavate laste osatähtsus vähenenud (54%-st 45%-ni). Nad leidsid, et mida nooremad on lapsed, seda rohkem on neid, kelle vanemad elavad vabaabielus (42% alla 3-aastastest ja 22% 12–17-aastastest). Lisaks selgus, et üksikvanemaga ühepereleibkonnas kasvab umbes 21% lastest ja nende osatähtsus on aastatega pisut kahanenud. Autorid leidsid, et enamik üksikvanemaga elavatest lastest (93%) elab koos emaga.

Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) järgi näitavad ülaltoodud demograafilised muutused selgelt, et perestruktuur on läbinud kiired ja dramaatilised muutused ning perekonna struktuur ei ole sama, mis aastaid tagasi. Autorite järgi on kahe bioloogilise vanemaga perekonnaliigist elamise muutumine ühe vanemaga perekonnatüübi levimise tõenäosus enne lapse täiskasvanuks saamist Eestis praegu üsna kõrge. Kasvanud on nii üksikvanemaga perekondades kui ka kärgperedes kasvavate laste arv ning nende laste arv, kelle bioloogilised vanemad moodustavad lahutuse või lahkuminekujärel eraldi leibkonnad (Kutsar & Tiit, 2003).

Lääne ühiskonnas on varasemalt olnud valdavaks mudeliks traditsiooniline heteroseksuaalsest lastega paarist koosnev perekond, mis põhineb traditsioonilisel tööjaotusel mehe ja naise vahel, kus mees on perekonna elataja ning naine hoolitseb kodu ja laste eest (Segal, 1983), kuid aastakümnete jooksul on perekonna struktuur läbinud olulisi muutusi. Võib öelda, et taoline mudel on ka tänapäeval hinnatud, kuid abielude arv on aja jooksul märgatavalt vähenenud ja eksisteerib palju kooselusid (vabaabielusid) ning kasvanud on ka üksikvanema perede osakaal lastega perede hulgas.

1.2 Perekond ja suhted

1.2.1 Perekond ühiskonnas

Bronfenbrenner (1994) kirjeldab seda, kuidas perekonnasisesed protsessid on mõjutatud perekonnavälistest tingimustest. Väline mõju perekonnale (mikrosüsteemile) lähtub neljalt vastastiktoimes olevalt tasandilt (Bronfenbrenner 1994):

1. mesosüsteem, mis hõlmab endas kodu, kooli, naabruskonda ja nendevahelist mõju perele või üksikisikule;

2. eksosüsteem, mis hõlmab ühiskonda ja sellest toimivaid poliitikaid ning millel on kaudne mõju perele või üksikisikule, kuid otsene mõju neid mõjutavatele faktoritele;
3. makrosüsteem, mis on kultuuriline keskkond, kus inimene elab, sisaldades endas väärtusi, maailmavaadet, see on laiem kultuuriline kontekst;
4. kronosüsteem, mis on keskkond, milles isik ei tegutse vahetult, kuid mis isikut siiski mõjutab ning milles toimuvad arengumuutused läbi aja.

Teisisõnu, Bronfenbrenneri sõnul kõik, mis toimub perekonna sees, on mõjutatud ümbritsevatest tingimustest ehk välisest mõjust. Seega, kuna lapse heaolu on seotud otseselt tema primaarsest elukeskkonnast, on see kaudses sõltuvuses ka ümbritsevatest süsteemidest.

Hayes (2002) märgib, et kui me uurime, kuidas teised inimesed meie käitumist mõjutavad, on sageli kasulik vaadelda inimrühmi meie ümber. Autori arust on üks oluline informatsiooniallikas meie enda ja selle kohta, kuidas teised inimesed meid näevad, pärit omataoliste gruppidest, rühmadest, mille liikmeid me näeme endasarnastena. Hayes (2002) leiab, et need grupid võivad meie jaoks väga olulised olla, mõjutades seda, kuidas me peame vajalikuks käituda, eriti nooruki- ja varases täiskasvanueas, mil perekond lakkab olemast sotsiaalse info kõige tähtsam allikas. Seega, tõlgendatuna Hayesi öeldut, tuleb tõdeda, et perekond kui lapse primaarne elukeskkond omab mõjutust nooruki käitumisele, sest on ümbritsev inimrühm nooruki varasemas elus ehk lapseas, noorukieas lakkab perekond olemast sotsiaalse info kõige tähtsam allikas.

Saarits (2000) ütleb, et lapse kasvukeskkond peaks olema sünnihetkest alates just perekeskne, kuna arusaamist iseendast ei kujunda laps üksinda, vaid omandab selle ennekõike vanemate, õdede-vendade, vanavanemate mõjutuste kaudu. Tema hinnangul on esialgu lapsele tähtsaim see, mis toimub tema oma kodus ja lähedaste ringis, st mikrosüsteemis ning alles hiljem lisanduvad makrosüsteemi mõjutused. Seega on oluline, milline on perekonna roll lapse toetamisel ning kuidas seda toetab nii pere enda väärtuste süsteem kui ühiskond tervikuna.

1.2.2 Peresuhted

Kiindumusteooria on välja kujunenud John Bowlby ja Mary Ainsworthi koostööl. Bowlby formuleeris põhilised teooria tõekspidamised ning Ainsworth testis tema ideesid empiiriliselt (Ainsworth & Bowlby, 1991). Kiindumus on tugev ja kestav emotsionaalne side, mis ühe inimese teisega seob, kuid ei pea olema vastastikune. Lapse kiindumust näitab see, kui ta hirmu või pahameelt tundes vastavalt isikult lähedust otsib. Bowlby sõnul on lapsed juba siia ilma

sündides bioloogiliselt programmeeritud kiindumust tundma, kuna see aitab neil elus püsida (Bowlby, 1969). Teooria väidab, et lastele pühendatud hoole kvaliteedist sõltub, kas tegemist on „turvalise“ või „mitteturvalise“ kiindumusega. O’Connori ja Scotti (2007) põhjal jäävad kiindumussuhted aja jooksul püsima ning mõjutavad isiku edaspidiseid ootusi teiste oluliste suhete osas.

Bowlby (1969) väidab, et emalikul deprivatsioonil (hoolitsuse ilmajätetus) on pikaajalised tagajärjed. Nendeks võivad Bowlby (1969) järgi olla alaealiste õigusrikkumised, vähenenud intelligentsus, suurenenud agressiivsus, depressioon, psühhopaatia. Lisaks väidab Bowlby (1969), et lapse kiindumussuhe esmase hooldajaga soodustab sisemist arengut. See mudel on autori arust kognitiivne raamistik, mis hõlmab representatsioone, mille kaudu mõistetakse maailma, iseennast ja teisi. Bowlby (1969) järgi on esmane hooldaja tulevaste suhete prototüüp, mida vahendab sisemine töömudel.

Lastega suheldes käituvad vanemad mitmeti, kaldudes enamjaolt toimima teatud tüüpilistel viisidel. Henry (1996) märgib, et hulk autoreid on eri aegadel (Maccooby 1980; Maccooby, Martin 1983) kirjeldanud kolme olulist dimensiooni, mille järgi saab kategoriseerida vanemate käitumist lastega suhtlemisel. Autorite sõnul on need: käitumine, mis väljendab soojust ja solidaarsust; käitumine, mis väljendab tähtsust ja võimu, ning käitumine, mis sisaldab vanemate domineerivust (kontrolli) ja vabaduse andmist. Seega, saab Kripsi (2011) põhjal eristada nelja küllalt tüüpilist suhtlemisviisi:

- soe suhtlemisviis. Vanemate käitumine, mis väljendab soojust ja solidaarsust, tuleneb armastuse olemasolust ja on selle väljenduseks. See on käitumine, mis väljendab lapsele turvalisust ja kaitstust. Niisugusele suhtele on iseloomulik vastastikune usaldus, toetus, tunnete vaba väljendus ning emotsionaalne seotus. Vanem julgustab last pöörab talle palju tähelepanu, on alati kättesaadav ja veedab temaga meelsasti aega.
- külm suhtlemisviis väljendub vanema ükskõikses, tõrjuvas ja mõnikord vaenulikus käitumises. Selliselt käituv vanem ei arvesta lapse soove, ei väljenda lapse mõistmist ega toeta last, kui sellel on mure. Ta veedab lapsega koos vähe aega ja ta "pole kättesaadav" ka siis, kui ollakse koos. Vanema käitumises on väljendunud selge suundumus pidada enese vajadusi tähtsamaks lapse omadest.
- domineeriv suhtlemisviis. Vanem püüab last pidevalt kontrollida. Ta jälgib võimaluse korral lapse iga tegevust, kehtestab piiranguid ja on nõudlik. Kodus kehtestatud reeglid

hõlmavad tavaliselt kõiki valdkondi: õppimist, kodutöid, vaba aega. Väga domineeriv vanem nõuab lapselt absoluutset kuulekust, ta pole tolerantne, sõnakuulmatuse korral karistab peaaegu alati. Selline vanem võib küll last armastada, aga laps ei saa sellest alati aru. Domineeriva suhtlemisviisiga vanem eraldab ennast selgelt lapsest ja rõhutab pidevalt enese tähtsust ning võimu.

- lubav suhtlemisviis. Vanema laseb lapsel toimetada seni, kuni too midagi lubamatut ei tee. Sageli on see teatud heasoovlik huvipuudus, mis on tingitud oma vajaduste eelistamisest lapse omadele. Väga lubav vanem võib anda lapsele sel määral vabadust, et tal kaob ülevaade, kus laps on või mida teeb. Mõnikord tähendab see ka tõepoolest huvi puudust selle vastu, millega laps tegeleb. Enamasti aga arvab "lubav" vanem, et laps on nagu täiskasvanu, kellel on oma tegemised, ning et laps tuleb ise kõigega toime. Tavaliselt tähendab lubav suhtlemisviis ka vähest või olematut nõudlikkust.

Seega, noore täiskasvanu isiksuse kujundajana ei mängi rolli mitte ainult perekonna struktuur, vaid kindlat rolli mängivad ka kodused harjumuspärased käitumisnormid ja inimestevahelised suhted. Olulised on nii peresisesed – eelkõige vanematevahelised – suhted ja konfliktide lahendamise viisid kui ka vanemate karistus- ja kasvatusmeetodid jpm, mis kujundavad suurel määral noort inimest ja tema arusaama maailmast. Kujunenud arusaamad määravad ära, mil moel laps on interaktsioonis teistega ning kas tekkinud suhted on turvalise kiindumusega või mitte.

1.3 Lapsepõlvkodu kui tulevikku kaasavõetav elumudel

Perekonnas saab laps esmase elukogemuse, omandab eetilised ja esteetilised käitumisnormid, õpib suhtlema kaasinimestega. Lapsepõlvkodust olenevad inimeste kombed, suhtlemislaad, normid, rollide jaotus perekonnas, harjumused jpm. Perekonnas luuakse baas inimese isiklikule elule nii noorusaastatel kui ka küpses eas (Andrejenkova 1970, viidatud Tavit ja Kutsar, 1978:54 kaudu). Vanemate osatähtsust lapse ettevalmistamisel täiskasvanud inimese rollide täitmiseks tunnistavad praktiliselt kõik perekonnauurijad.

Tavit ja Tiit (1978) artikkel põhineb ankeedi abiellujatele 1972.aastast. Nad kasutasid korrelatsioon- ja faktoranalüüsi, et selgitada välja, millised faktorid mõjutavad tagasisivaateliselt vastajate soovi oma kodu loomisel vanemaid järgida. 1972.aastal läbi viidud uuringuga uuriti abielluda soovijaid, muuhulgas küsiti ka vastajate päritolupere kohta, näiteks, millised olid päritolupere suhted ja kas vastaja soovib oma pereloomes päritoluperekonda eeskujuks võtta.

Selgus, et ainult 12% vastanuist soovis täielikult järgida vanemate eeskuju, umbes 60% osaliselt, ülejäänud soovisid oma elu korraldada vanematest hoopis erinevalt (Tavit ja Tiit, 1978). Autorite analüüsist selgust, et laste soov järgida vanemate eeskuju ei sõltu praktiliselt vanemate rahvusest, sotsiaalsest grupist ega perekonna suuruselt (laste arvust). Selgus, et tugevamini seostus see perekonnatüübi ja vanemate haridusega. Täisperekonnas kasvanud noorte hulgas oli vanemate perekonnaelu järgida soovijaid märgatavalt rohkem kui mittetäielike ja ühe kasuvanemaga perekondade kasvandike hulgas (Tavit ja Tiit, 1978). Veel selgus, et kõige vähem soovisid oma vanemaid jäljendada vallaslapsed (meestest 42,1%; naistest 64,3% ei kavatsenud järgida oma vanemaid).

Kutsar, Kasearu ja Kurrikoff (2012) kirjeldavad uuringuid, mis oli keskendunud laste ja vanemate suhetele ning lapsekasvatuse tavadele Nõukogude okupatsiooni ajal ja tänapäeval. Kasutatud uuringud olid 1972.aastal TRÜ perekonnauurimisrühma abiellujate uurimuse andmed ning ELIKTU (Eesti laste isiksuse, käitumise ja tervise uuring). Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) koostatud töös kasutatud uuringutes käsitletakse ka vanemate kodu tüüpi ja perestruktuuri, laste lapseõlve atmosfääri retrospektiivseid hinnanguid ning perevorme, mida lapsed sooviksid järgida. Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) artiklis kirjeldatud uuringu vastajad olid 18-aastased, samas kui 1972. aastal küsitatud tulevased paarid olid mõned aastad vanemad (72% meestest ja 81% naistest vastasid vanusevahemikku 18–25 aastat).

Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) tööst tuleb välja, et täiskasvanutel, kes soovisid abielluda 1972. aastal ja 18-aastastelt noortelt täiskasvanutelt ELIKTU-uuringus 2007. aastal, küsiti, kas nad soovivad omada sama või sarnast tüüpi peremudelit kui nende päritolupererkonnas („*Would you like to replicate your parental home model?*” in 1972 and “*I would like to have my own home similar to my parents’ home*” in 2007). Kutsar, Kasearu ja Kurrikoff (2012) leidsid, et mõlemal juhul soovis umbes 60% oma vanemate kodu mõningaid aspekte korrata oma loodud perekonnas. Lisaks leidub seal, et 28% soovisid oma elu 1972. aastal ja 2007. aastal 19% erinevalt korraldada. Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) põhjal oli 2007.aastal kaks korda rohkem osalejaid kahe vanemaga peredest, mis olid nii bioloogiliste vanematega pered kui ka ühe-kasuvanema perekonnad, kes teatasid, et nad soovisid oma päritoluperemudelit järgida, võrreldes üksikvanemaga perede vastajatega. Lisaks sellele tundus Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi (2012) materjali põhjal eelistatud valikuks elamine kahe bioloogilise vanemaga: lapsed tajusid nende perekondade lähedust võrreldes samade vanemate või ühe vanemaga

perega. See vastab Briti viieteistkümnepäevase paneeliuuringu tulemustele, mis käsitlesid perekondlike struktuuride ja laste heaolu muutusi, kus mõlema vanemaga perekonna üleminek ühe vanemaga perekonna struktuurile oli seotud laste õnnetunde vähenemisega (Robson, 2010).

1.4 Probleemi seade, eesmärk ja uurimisküsimused

ELIKTU 2007.aastal ja TRÜ perekonnauurimisrühma abiellujate uurimuses 1972.aastal kasutati kvantitatiivset meetodit, et uurida välja, millist päritoluperekonda suurema tõenäosusega võetakse eeskujuks oma perekonna loomisel. Kvantitatiivse meetodi nõrk koht on aga see, et see ei võimalda käsitleda vastajate tähendusi, tõlgendusi ja hinnanguid nende enda sõnastuses, st mida täpsemalt nad silmas pidasid ankeedile vastuseid andes. Nimetatud uurimustest on teada, et ligi kaks kolmandikku vastanutest oli valmis vähem või rohkem päritolukodu oma kodu loomisel järgima, samas ei ole uuritud, mida noored täiskasvanud oma päritoluperes järgimisväärselt täpsemalt peavad ning mitte mingil juhul järgida ei soovita.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on saada vastajate tagasivaatelised käsitused oma lapsepõlvkodu kui mudeli kohta oma perekonnaloome mõjutamisel. Oma töös keskendun peamiselt lapsepõlve perekonna suhete ja päritolu perestruktuuri seotusele noorte enda peremudeli kujundamisel. Intervjuude põhjal soovin teada, missugust kodumudelit sooviksid noored oma perekonnas eeskujuks võtta ja millised olid suhted päritolu perekonnas. Sellest lähtuvalt on püstitatud uurimisküsimused:

1. Kuidas kirjeldavad noored täiskasvanud oma lapsepõlvkodu?
2. Mida lapsepõlvkodust soovitakse oma pereloomes eeskujuks võtta või vältida?
3. Millist perekonda soovitakse endale luua?

2 Metoodika

Metoodika peatükis kirjeldan uurimismeetodi valikut, andmete kogumise meetodit ja uurimuses osalejaid. Selgitan enda bakalaureusetöö uurimuse käiku ning tulemuste tõlgendamiseks rakendatud analüüsimeetodit.

2.1 Metodoloogia valik

Bakalaureusetöös kasutan kvalitatiivset uurimismeetodit, mis haakub töö eesmärgiga ja võimaldab uurimuses osalejatel jagada nii enda autentseid hoiakuid kui ka kogemusi. Flick (2016) seostab kvalitatiivseid uuringuid uudishimu, avatuse ja paindlikkusega. Valitud meetod võimaldab uurijana saada intervjuerides vastuseid endale huvipakkuvatele küsimustele ning oskus olla paindlik lubab osalejatel teemasid läbi enda mõtete avada ja täiendada.

Syrjälä, Ahose, Syrjäläise ja Saari (1994) järgi sobib kvalitatiivne uurimismeetod kasutusele võtta siis, kui:

- ollakse huvitatud sündmuste detailidest, mitte niivõrd nende üldistest, kõige sagedamini esinevatest joontest;
- ollakse huvitatud tähendustest, mida sündmuses osalejad neile annavad, ja nende tähenduste struktuurist.

Kvantitatiivse meetodi puhul on etteantud küsimused ja kontseptsiooni loonud uurija. Kvalitatiivse meetodi puhul luuakse aga tähendused, tõlgendused ja hinnangud interaktsioonis uurijaga. Denzini ja Lincolni (2000) järgi kuulub kvalitatiivse uuringu juurde tõlgenduslik lähenemine maailmale, kus ilminguid mõtestatakse ja tõlgendatakse. Kuna uurimismeetodi valik sõltub eelkõige uuringu eesmärgist, siis leian, et eelpooltoodu põhjal on antud uurimuse puhul ainuõige valik kvalitatiivse meetodi kasutamine.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud intervjuud. See võimaldab vahetut ning loomulikku suhtlemist, tuginedes minu uurimuslikele eesmärkidele. Poolstruktureeritud intervjuus lähtub uurija eelnevalt koostatud intervjuu küsimustest, aga võimaldab protsessi käigus osalejatel põhjalikult avada teemasid, mida intervjueritavad hindavad oluliseks jagada (Longhurst, 2016). Intervjuude läbiviimiseks koostasid intervjuukava (Lisa 1), mille ülesehituse

põhimõtted ning mitmed küsimused erinevates perestruktuurides elavate noorte puhul ühtisid, võimaldades neid kasutada eri perestruktuuride puhul. Intervjuukava koostas teoreetilise ülevaate ja varem läbi viidud uuringute eeskujul.

2.3 Uurimuses osalejad

Noorte täiskasvanute all pean oma töös silmas peamiselt 18 – 25 aastaseid noori. See on vanusegrupp, mida Jeffery Jensen Arnett (2000) nimetab „tärkavaks täiskasvanueaks“. Autor kirjeldab seda perioodi kui sotsiaalsetest rollidest ja tavapärastest ootustest suhteliselt sõltumatut iga, mil on maha jäänud lapsepõlvega kaasnenud sõltuvus, kuid pole veel ka täielikult sisenetud täiskasvanueale omastesse kohustustesse. Arnetti (2000) sõnul on see segadusi täis aeg, mil noored ei identifitseeri ennast lapsena, kuid sageli ei nähta ennast ka veel täiskasvanuna. Ometi tekib just sel perioodil kindel ettekujutus maailmast seoses vajadusega teha edaspidiseks eluks olulisi otsuseid. Millise sotsiaalse ja psühholoogilise kompetentsuse taseme noor isik saavutab, sõltub suurel määral sellest, milline oli tema kogemus perekonnas esimese paarikümne aasta jooksul (Segrin, Givertz, Swiatkowski, 2014). Antud autorite põhjal mõjutavad vanemate harjumuspäraseid kasvatusviise järeltulijate kogu ülejäänud elukäiku.

Bakalaureusetöö eesmärgist lähtudes valisin osalejateks 6 noort inimest. Noored kuulusid vanusevahemikku 18-25 eluaastat. Noorte vanuselise kriteeriumi põhimõtte oli kaasata inimesi, kes kuuluvad antud uurimuse teoreetilises lähtekohas kirjeldatud sihtgruppi.

Kuuest noorest inimesest kaks olid pärit mõlema bioloogilise vanemaga perest, kus vanemad kasvatasid last ühiselt. Kaks noort olid pärit lahutatud perekonnast, kus kasvatas üks bioloogiline vanem ehk ema. Üks noor oli pärit ühe bioloogilise vanemaga (ema) ja kasuisaga perekonnast ning üks noor oli pärit üksikvanemaga perest.

2.4 Uurimuse eetiline aspekt

Andmeid analüüsid ja tõlgendas olen kohustatud kaitsma uuritavate anonüümsust. Esitan uurimistulemused nii, et indiviidid ega sündmuste toimumiskohad ei oleks ära tuntavad. Selleks kasutan uurimuse analüüsi osas koodi, kus olen välja toonud vaid vastaja soo ning vanuse. Näiteks 25-aastase uurimuses osalenud mehe olen tähistanud koodiga M_25.

2.5 Uurimuse käik

Intervjuude läbiviimiseks kasutasin enda varasemalt koostatud kava. Esimene blokk sisaldas küsimusi lapsepõlve peremudeli kohta. Eesmärgiks oli saada ülevaade intervjuueeritava lapsepõlve struktuuri kohta. Veel soovisin selle bloki raames teada saada, millised olid perekonnas valitsenud suhted: vanema ja vanema vahelised, lapse ja vanema(te) ning sõltuvalt laste arvust ka lapse ja lapse vahelised suhted. Antud bloki raames küsisin lisaks, kuidas intervjuueeritav ise end antud peremudelis tundis, kas soovis saada vanematelt rohkem tähelepanu, kuidas hindab peres valitsenud distsipliini jpm. Antud aspektide uurimine annab mõista, milline ja kui usalduslik oli intervjuueeritava suhe lapsepõlves. Teine blokk sisaldas küsimusi tugivõrgustiku kohta. Selles blokis soovisin teada saada, kas ja kui, siis keda tajub intervjuueeritav oma lapsepõlves olevat lisaks lähedase inimesena peale perekonna. Lisaks soovisin teada saada, millised olid suhted nende inimestega. Kolmas blokk sisaldas küsimusi lapsepõlve perestruktuuri hinnangu ning järgimise/mittejärgimise kohta. Selles blokis soovisin saada intervjuueeritavalt tema subjektiivset hinnangut lapsepõlve perestruktuurile, mis oli selles halba ja mida head. Lisaks soovisin teada saada, mida ta sellest võtaks enda pereloo protsessi kaasa ning mida mitte. Viimases ehk neljandas blokis soovisin saada intervjuueeritava subjektiivset hinnangut suhete ja lapsepõlve perestruktuuri osas tuleviku peremudeli loomisel. Soovisin teada saada, kumb omab intervjuueeritava subjektiivsel hinnangul rohkem mõjutust noore täiskasvanu pereloo protsessis tema enda arvamuse põhjal.

Intervjuudes osalevad noored leidsin vabatahtlikkuse alusel. Tutvustasin bakalaureusetööd tutvusringkonnas ning palusin huvi korral minuga kontakteeruda. Uurimuses osalejate kvalifitseerumist uurimusse kontrollisin vaid vanuse järgi, lähtumata soost, elukohast, päritolu perevormist ega muudest tunnustest. Intervjuu alguses tutvustasin osalejatele uurimuse sisu ja eesmärgi. Intervjuus osalemise keeldumisi ei esinenud, sest kõik osalejad olid oma initsiatiivil vabatahtlikult uurimuses osalejad. Intervjuueeritavad olid küll mõneti osalemise suhtes kahtleval seisukorras, sest kartsid enese tuvastamist töö avaldamise järel, kuid kui olin neile tutvustanud konfidentsiaalsuse ja anonüümsuse tagamist enda lõputöö kirjutamisel ja ka selle avaldamise järgselt, olid kõik nõus osalema kõhklusteta. Intervjuud toimusid intervjuueeritavate poolt välja pakutud keskkonnas, mis tagas nende viibimise neile loomulikus keskkonnas. Uurimuses osalejad said aru, kuivõrd suure panuse nad annavad minu lõputöö koostamisel ning olid ka ise

põnevil uurimuse tulemuste osas. Intervjuud viisin läbi ajavahemikus 30.04.2019 - 06.05.2019. Poolstruktureeritud intervjuude kestvus oli varieeruvalt 24 kuni 43 minutit.

2.6 Analüüsimeetod

Kasutades avatud kodeerimist lugesin kogutud materjali transkriptsioone põhjalikult ja tekitasin koodid. Seejärel jaotasin materjali sarnaste koodide põhjal kategooriatesse. Koode ja kategooriaid omavahel sidudes oli lõplik tulemus neli erinevat kategooriat: peremudel, suhted perekonnas, tugivõrgustik ja hinnang peremudelile ning suhetele (vt. Lisa 2).

2.7 Eneserefleksioon

Töö teema oli minu jaoks oluline ja südamelähedane. Pean oluliseks päritolu perekonda ja selles olnud suhteid, mille võimalikud mõjutused noore täiskasvanu perelooma protsessi kohalt on mulle kaua aega huvi pakkunud. Olen kuulnud levimas tuttavate seas palju stereotüüpseid seisukohti, mille kohaselt põhjendatakse noorte kooselude lagunemist nende pärinemisega nõ katkistest, lahutatud perekondadest. Samas aga, kasvades ja pärinedes ise lahutatud perekonnast, tean ka, kui oluline on lapse ja vanema vaheline suhe. Oma tööga soovin saada kinnitust või vastuväiteid üldlevinud stereotüüpidele (päritoluperekonna ja noore täiskasvanu loodava peremudeli seotusest) ning uurida ka suhete olulisust.

Bakalaureusetöö jaoks läbiviidud intervjuud olid minu jaoks esimesed. Intervjuusid noortega tehes oli kartus, et olles sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika tudeng, siis mõjutan intervjuueeritavaid. Samuti mõtlesin, kas osalejatel on julgus ennast avada jagades kogemusi ja hirme enda loodava perekonna osas.

Piirdusin intervjuukava tutvustades põgusa teoreetilise ülevaatega, selgitades käsitletavate põhimõistete sisu, ning ei selgitanud enda oletusi ega mõtteid seoses küsimuste võimalike vastustega. Olin üllatunud, kui avameelselt osalejad jagasid enda kogemuste ja mõtete tõlgendusi. Intervjuueeritavate jutu lindistamine võis olla alguses segavaks asjaoluks, aga mõne minuti möödudes ei teadvustanud keegi diktofoni olemasolu ning toimus avatud suhtlemine. Saavutasin osalejatega hea kontakti, tähtsustasin kõigi vastuseid ning julgustasin ja toetasin inimesi oma arvamusi jagama. Küsisin vajadusel täpsustavaid küsimusi, mitmeti mõistetavate vastuste sõnastuste puhul küsisin intervjuueeritavatelt ümbersõnastust või põhjalikumalt seletust, et tagada ühtset arusaamist.

3 Analüüs

Analüüs põhineb kuue intervjuu materjalile. Uurimistulemuste analüüsis kasutan leidude kinnitamiseks intervjueeritavate tsitaate. Analüüsi peatükk on jaotatud neljaks osaks: päritoluperekonna kirjeldus - erinevate perestruktuuride mitmekesisus, suhted erinevates perekondades, tugivõrgustiku olulisus ja intervjueeritavate subjektiivsed käsitused peremudeli (soovitava pere struktuuri ja suhete) kohta.

3.1 Päritoluperekonna kirjeldus - erinevate perestruktuuride mitmekesisus

Lasin intervjueeritavatel vabas vormis esmalt kirjeldada, millisest perekonnast nad pärit on, kes olid selle liikmed jne, kuna ma ei omanud intervjueeritavate perekondadest terviklikke kujutluspilte ega soovinud intervjuusid läbi viia isikliku kogemuse põhjal. Peremudel on sotsiaalne konstruktsioon, mis on selle perspektiivi kohaselt unikaalne, sest osalejad kirjeldasid konkreetsel hetkel oma perekonda. Sellisel juhul on tähendus loodud kollektiivsel tegevusel perekonnasiseselt ning võib ajas muutuda. Suhtlesin intervjueeritavatega kui esmatuttavatega ning püüdsin mitte lähtuda eelnevast kokkupuutest. Vabas vormis kirjeldamine võimaldas intervjueeritaval ise valida, kui põhjalikult ta soovib oma pereliikmetest rääkida. Lisaks tagas see intervjuu läbiviijana arusaamise intervjueeritava päritoluperekonnast, võimaldades küsida edaspidi eri intervjuu blokkide juures täpsustavaid küsimusi lähtuvalt perestruktuurist.

Osalejad mõlema bioloogilise vanemaga perest tunnistasid, et on tundnud mõlema vanema osalust kasvatusprotsessis, mõlema vanemaga suhted on head. Intervjueeritavad leidsid, et mõlema vanema osaluse puhul kasvatusprotsessis on domineerivamaks lastega tegelejaks nende puhul olnud ema, isa on pigem vastutav pere materiaalse heaolu ja toimetuleku eest. Samas aga leidsid mõlemad intervjueeritavad, et isa vähema osalemise tõttu kasvatusprotsessis rohkema töötamise tõttu pole kannatada saanud vanematevahelised ega vanema ja lapse vahelised suhted. Nad leidsid, et mõlemad vanemad on igal ajahetkel olnud nende jaoks olemas, sõltumata elukorraldusest või asukohast, kus nad parasjagu viibivad.

M_25: *“Olen pärit mõlema vanemaga perekonnast. Ehk siis mind kasvasid nii ema kui ka isa. Ütleks, et peamine kasvataja oli siiski ema, isa oli veidi selline passiivsem. Kuigi tegelikult osalesid siiski mõlemad meie kasvatamises. Mul on ka minust paar aastat noorem vend. Temaga on läbisaamine ikka väga hea, vanusevahe on väike.”*

M_19: *“Mina kasvasin koos ema, isa ja noorema õega. Ema ja isa abiellusid üsna noorelt peale kooli, siis sündisin mina ja paar aastat hiljem ka õde. Ema jäi minuga alguses koduseks, isa käis tööl. Peale õe sündi oli ema samuti kodune. Isa oli see niiõelda leivateenija. Hiljem sai aga ema ka tagasi poodi minna.”*

Osalejad ühe bioloogilise vanemaga perest kommenteerisid, et on olnud perioode, kus suhtlus teise vanemaga on olnud tihedam, kuid peagi jälle katkenud. Sellisel juhul tunnistati, et pole tekkinud usaldust või sooja kontakti teise vanema suhtes, sest kokkupuude on olnud minimaalne. Nad tunnistasid, et on elanud peamiselt koos vaid ühe vanemaga ehk emaga. Isa on küll nende sõnul elus, kuid ei ole osalenud kasvatusprotsessis ning suhtlus temaga on minimaalne. Nad leidsid, et suhtlus teise bioloogilise vanemaga, kes neid pole kasvatanud, on pealiskaudne ning pole soe, avatud ega siiras.

N_25: *“Ema ja isa on mõlemad elus, aga vanemad lahutasid, kui olin viie aastane. Tähendab, isa kolis meist lahku, kui olin viie aastane. Ametlikult läksid lahku siis, kui olin kaheksa aastane. Mul on kaksikvend ja kui ma olin kümnene, siis sündis ka poolõde ema uuest suhtest, kellega ma olen üles kasvanud. Ja isa uuest suhtest on ka üks poolõde, aga temaga ma eriti ei suhtle.”*

Ühe bioloogilise vanemaga (ema) ning kasuisaga pärit perekonnast intervjueeritav tunnistas mõlema osalust kasvatusprotsessis. Intervjueeritav kommenteeris, et kasuisaga on tal olnud väga head suhted, sest kasuisa on temaga käitunud kui oma tütreaga. Seetõttu on tema sõnul olnud nendevaheline suhtlus soe ja positiivne, on tekkinud usalduslik kontakt.

N_22: *Mina olen kasvanud koos ema, kasuisa ja kolme õega. Ema läks minu isast üsna varakult lahku, seejärel kolisid nad kasuisaga kokku. Oma pärisisast ei teadnud ma tükk aega midagi, kuni lugesin ükskord ajalehte ning nägin ka tema nime surmakuulutuste kaastundeavalduste hulgas. Kasuisa on ka minu kõige noorema õe päris isa. Kaks õde on minust vanemad ja üks on siis noorem.”*

Ühe bioloogilise vanemaga peres kasvanud intervjueeritav ütles, et teise vanema kohta andmed puuduvad. Intervjueeritav leidis, et ta pole tundnud isa olemasolu, sest ta ei tea temast midagi. Samas leidis ta, et on teatud eluperioodidel tundnud isafiguurist puudust, peamiselt just murdeealisena ja teatud tähtpäevade puhul.

N_18: *“Kasvasin koos emaga. Isast ei tea midagi. Ema on vaid rääkinud, et ta sai tuttavaks mehega, kellest jäi ka üsna kiirelt lapseootele. Väidetavalt läksid nende teed kiirelt lahku, kui*

mees ema lapseootusest teada sai. Ma ei tunne, et mul oleks isa olnud, sest ma ei tea ka temast mitte midagi. Olen peres ainuke laps, õdesid ja vendi pole.”

3.2 Suhted pereliikmete vahel lapsepõlvkodus

Päritoluperekonnast rääkides ei puudutanud intervjueeritavad üldse või puudutasid osaliselt perekonnas olnud ja ka siiani valitsevaid suhteid. Seetõttu uurisin järgnevalt, millised olid vanematevahelised suhted (üksikvanema puhul kasvatatud vanema võimaliku tutvustuse põhjal) lapsepõlves ja ka nüüd, kui intervjueeritav on täisealine. Lisaks uurisin, millised olid ja on intervjueeritava suhted vanema või vanematega ning ka teiste pereliikmetega. Antud aspektide kohta uurimine andis ülevaate intervjueeritava läbisaamisest lapsepõlves ja ka täiskasvanueas teiste pereliikmetega.

Intervjueeritavad, kes on mõlema bioloogilise vanemaga kasvanud perest pärit, tunnistasid, et vanematevahelised suhted on olnud väga head ja soojad. Lisaks tunnistasid nad, et ka vanemate ja intervjueeritava vahelised suhted on olnud positiivsed, avatud ning usaldavad. Nad selgitasid, et mõlemad vanemad on kogu aeg olnud nendega kontaktis ning nende jaoks olemas, mistõttu on tekkinud usalduslikud suhted. Ka teiste pere lastega on läbisaamine olnud väga hea või hea.

M_25: *“Mina olen küll nii ema kui isaga mõlemaga hästi läbi saanud kogu aeg. Kindlasti pubekaeas oli selliseid möödarääkimisi, tülisid, konflikte või arusaamatusi, aga need võib liigitada ealiste iseärasuste hulka. Pigem oli see tingitud minu enda ja venna mässumeelsusest. /.../ Ema ja isa saavad ikka väga hästi läbi. Vahepeal ma vaatan neid ja olen mõelnud, et tahaksin ka ise enda kõrvale kedagi sellist, kes mind juba poole sõna pealt mõistaks ja kellega ma saaksin kõike teha. Võiks olla samasugune hea läbisaamine ja klapp nagu neil on.”*

Intervjueeritavad, kes on kasvanud ühe bioloogilise vanemaga, leidsid, et vanemate vahelises suhtluses on olnud konflikte ja tülisid, mis on kindlasti ka mõjutanud pere järelkasvu ning intervjueeritavaid. Üldiselt leiti, et intervjueeritava ja vanema suhe on usalduslik, kuid on olnud eri eluetappidel arusaamatusi ning konflikte. Spekuleeriti, et need konfliktid võivad olla tingitud ühe vanema suurenenud vastutusest lapse või laste ees, sest teise bioloogilise vanemaga on lahku mindud ning last on jäänud kasvatama peamiselt üks vanem. Lisaks toodi välja, et lahkumineku tagajärjel on olnud väga raske majanduslik seis, mis omakorda võis intervjueeritavate arvates aidata kaasa pingete tekkimisele.

N_25: *“Nii palju kui mäletan, alguses olid ema ja isa suhted head, aga isa pettis palju mu ema, seega ütleme nüüd vahetult enne lahkuminekut olid päris keerulised suhted. Ema sai väga palju haiget ja see kindlasti mõjutas ka mõlema suhteid meiega. /.../ Peale lahkuminekut isa veidi suhtles meiega, aga hiljem vähem. Hiljem oli hea, kui sünnipäevaks kaartegi saatis. Mingi aeg üritas rohkem meiega suhelda, teismeliseas siis. Enda kogemusest võin öelda, et mina ei usaldanud oma isa siis, sest ta oli mulle sellega palju haiget teinud, et ta ei suhelnud vahepeal meiega. Aga emaga ei ütleks, et lahusus oleks kuidagi suhteid mõjutanud, sest ma ei mäleta väga seda varasemat, lahutuseelset aega. Emaga on mul suhted küll head olnud kogu aeg. Teismelisena olid rasked suhted, sest mul endal emotsioonid möllasid.”*

3.3 Tugivõrgustiku olulisus lapsepõlvekodus

Lisaks eelpooltoodule uurisin ka perevormi kõrval tugivõrgustiku olemasolu ja omadusi. Uurisin intervjueeritavatel, kas lisaks perekonnaliikmetele oli neil ka mõni lähedane isik, kes neile toeks on olnud ning kui, siis millised olid suhted nende osapooltega. Tugivõrgustiku all pidasin silmas vanavanemaid, onusid-tädisid, mingeid muid perele lähedasi isikuid (nt naaber). Tugivõrgustiku all ei pidanud ma silmas intervjueeritava eakaaslastest sõpru või sõbrannasid ning tutvustasin ka seda kriteeriumit enne intervjueerimist intervjueeritavatele.

Kõikidel intervjueeritavatel olid lisaks perekonnaliikmetele ka mõni või mõned isikud, kellele sai toeks olla, kellelt nõu küsida jne. Peamiselt olid nendeks lähisugulased, ühel juhul ka eakam naabrinaine. Suhete osas tugivõrgustikuga tunnistasid intervjueeritavad, et lisaks perekonnale on mainitud inimese või inimeste roll nende elus olnud väga tähtis. Tugivõrgustiku inimesi iseloomustati kui toetavaid ja ära kuulavaid isikuid, kes on vajadusel olnud intervjueeritavate jaoks olemas.

N_25: *“Isapoolne vanaema on ilmselt üks inimene, kellega ma olen olnud väga lähedane ja kellele sain toetuda. Vanaemale sai alati oma muredest rääkida ja kurta, kuigi ta ei andnud mulle väga nõu, siis ta aktsepteeris mu mõtteid ja tundeid. Lisaks oli veel põhikooli klassijuhataja, kes oli sotsiaaltöötaja. Ta ilmselt nägi minu puhul mingeid teisi probleeme kui tavaline õpetaja oleks näinud. Ta oli toetav ja olemas meie jaoks aga mitte ülilähedane.”*

Mitmed intervjueeritavad tunnistasid, et tugivõrgustiku inimesed olid algselt nende suhtes lapsehoidja rollis, valvates neid, kui vanemad olid eemal kas töö või elukorralduse tõttu. Intervjueeritava kui lapse vanemaks saades aga polnud enam tarvidust lapsehoiu vajaduse üle,

kuid intervjueeritavad jätkasid tugivõrgustikuga suhtlemist, seda põhjendati sellega, et nende juures oli hea olla ning nendega koos viibida oli mõnus. Koos tehti ühistegevusi, mis süvendasid tugivõrgustiku ja intervjueeritava usalduslikku suhet veelgi enam.

M_19: *“Mina olen enamuse oma suved veetnud emapoolse vanaema ja vanaisa juures. Alguses viis ema mind nende juurde suveperioodil, kui ise töötama pidi ja minul koolist vaheaeg oli. Ilmselt siis sellepärast, et ma olin liiga noor ja poleks üksi hakkama saanud. Hiljem aga, kui juba vanemaks sain, siis läksin ikka, kuigi oskasin juba ise süüa teha ja pesu pesta. Vanaema ja vanaisa juures oli kuidagi nii hea olla lihtsalt. Võib-olla luges ka see, et nad on sellised ebatraditsiooniliselt aktiivsed vanakesed ning mul oli nendega väga äge koos olla.”*

Seega on ka tugivõrgustikul väga suur roll noore inimese kujundamisel, sest lisaks perekonnale on see lähivõrgustik, mis on vajadusel noorele toeks.

3.4 Intervjueeritavate käsitused oma loodava perekonna kohta

Lapsepõlve peremudelist rääkides küsisin ka intervjueeritavate subjektiivset hinnangut sellele, lisaks, kas nad sooviksid sama või sarnast mudelit järgida enda alanud või peagi algavas pereloomes protsessis. Veel uurisin, kumba intervjueeritavad olulisemaks või tähtsamaks peavad, kui ise enda peremudelit looma hakkavad - kas lapsepõlve perestruktuuri või isikutevahelisi suhteid. Ehk teisisõnu, kummal näevad intervjueeritavad suuremat mõjutust, kui loovad enda perekonna.

Kõik intervjueeritavad spekuleerisid, et suhtel on suurem roll noore täiskasvanu enda pereloomise osas. Kasuvanemaga peres kasvanud intervjueeritav leidis, et tema on selle asjaolu heaks näiteks. Ta kommenteeris, et kasuisa pole tema bioloogiline isa, kuid ta on tundnud, et kasuisa ongi isafiguur tema elus. Kasuisa päris isana tunnistamisena põhjendas ta, et kasuisa on teda kohelnud kui oma last, kasuisaga suhted on head ja soojad. Tema sõnul on kasuisa olnud tema jaoks alati olemas, mõistnud ja toetanud teda igas olukorras.

Intervjueeritavad arvasid, et kui on võimalik, siis sooviksid nad oma lastele tagada mõlema vanemaga pere, kus last kasvatavad mõlemad bioloogilised vanemad. Nad tõdesid, et see on ideaalmudel, mille poole nad soovivad püüelda. Samas aga ka tunnistati, et kui vanematevaheline kooselu ei peaks toimima, siis soovisid intervjueeritavad, et mõlemad vanemad siiski osaleksid lapse kasvatusprotsessis, et kumbki osapool ei oleks domineerivam ega üks osapool jääks kõrvale. Ühe bioloogilise vanemaga kasvanud intervjueeritavad leidsid, et nad

ei sooviks taolist peremudelit ise järgida või taasluua, sest tundsid puudust teise vanema osalusest kasvatusprotsessis. Tunnistati, et kasvatava vanemaga oli küll turvaline ja usalduslik suhe, kuid see polnud piisav. Lisaks toodi välja, et kui üks bioloogiline vanem kasvatab last üksi ning teine vanem ei osale kasvatusprotsessis, on mõjutatud ka majanduslik toimetulek ja heaolu, mis omakorda põhjustab pere sisekliimat, olles üheks pingete ja konfliktide põhjusteks. Sellisel juhul tunnistasid intervjueeritavad, et puudu jäi ka kasvatava vanema poolsest tunnustusest, füüsilisest armastuse väljendamisest ja tähelepanust, kuid seda seletati ka ühe vanema liigse koormuse ja vastutusega lapse või laste ees.

N_18: *“Mina pigem ei järgiks sellist peremudelit. Mitte, et mul millestki puudust oleks olnud või ma oleks millestki ilma olnud. Ema on üritanud mulle kõike pakkuda, mis vähegi tema võimuses on olnud. Samas aga pole võimalik asendada isafiguuri, see lihtsalt on iga lapse, eriti tütre elus tähtsal kohal. /.../ Ikka tahaks, et lapsel oleks olemas mõlemad vanemad, siis ta näeks mõlema soo ja rolli eeskuju. Juhul ka, kui vanematevahelisest suhtest ei peaks midagi välja tulema, tekiksid lahkkelid või mis iganes, mis viib lahkuminekuni, siis lapsega võiks ikka edasi suhelda ja tema jaoks olemas olla. Ja mitte ainult olemas olla, vaid ka mõtte ja hingega asja juures, et suhe oleks kvaliteetne ja rahuldustpakkuv. /.../ Sellepärast ma arvangi, et suhted on tähtsamad, kui mudel, kust pärit oled.”*

Seega, mõlema vanemaga perekond on ideaalmudel mõlema bioloogilise vanemaga kasvanud, ühe bioloogilise vanemaga kasvanud ning üksikvanemaga kasvanud noorte seas. Mõlema bioloogilise vanemaga kasvanud noored sooviksid sarnast mudelit järgida, samas aga teistest perestruktuuridest pärit noored sooviksid enda lapsepõlve peremudelit kas vältida või järgida osaliselt, kuid säilitades suhete soojust ning turvalisust.

4 Arutelu

Sooritatud intervjuud andsid teoreetilises osas esitatud seisukohale kinnitust, mille järgi erinevaid perestruktuure on mitmeid. Intervjueeritavad olid pärit erinevatest perekondadest: mõlema bioloogilise vanemaga, ühe bioloogilise vanemaga, ühe bioloogilise vanemaga ja kasuvanemaga ning üksikvanemaga perekonnast. Minu uurimusest pärit osalejad pärinesid erinevatest perestruktuuridest, mis andis mulle võimaluse vaadata lapsepõlvest kaasavõetavale peremudelile nii selle ülesehitusest (struktuurist) kui ka valitsenud suhetest lähtudes.

Taoline perestruktuuride mitmekesisus võib aga olla lapse heaolu ja arengu seisukohalt negatiivseks teguriks. Vanemate lahkuminekul korral võivad saada kannatada lapse suhted mõlema vanemaga ja ka teiste pere lastega. Ka mõlema vanemaga perekonnas on oluline suhete headus.

Uurimuse tulemustest tuli väga selgelt välja, et intervjueeritavad väärtustavad kõrgelt mõlema bioloogilise vanemaga kasvukeskkonda peremudelina. Lääne ühiskonnas on varasemalt olnud valdavaks mudeliks traditsiooniline heteroseksuaalsest lastega paarist koosnev perekond, mis põhineb traditsioonilisel tööjaotusel mehe ja naise vahel, kus mees on perekonna elataja ning naine hoolitseb kodu ja laste eest (Segal, 1983). Intervjueeritavate vastustest tuli välja, et taoline mudel on ka tänapäeval hinnatud, kuigi abielude osakaal on väike, elatakse vabaabieludes või mittebioloogilise vanemaga. Taoline mudel tundus olevat ideaal, mille poole kõik intervjuus osalenud isikud sooviksid püüelda. Üksikvanemaga perest pärit intervjueeritav ütles, et ta ei sooviks oma lapsepõlve mudelit järgida, vaid eelistaks mõlema vanemaga peret. Seetõttu märkis ta, et ei järgi oma lapsepõlvemudelit, vaid soovib seda hoopis vältida. Ta leidis, et perekonnast on tal kaasa võtta tõdemus, et üksikvanemaga peres kasvades pole tal jäänud millestki puudu, emaga suhe on olnud väga soe, positiivne, toetav ja usalduslik. Samas aga tunnistas ta, et ka teine vanem võiks olla olemas ning temaga võiks samuti olla samasugune kvaliteetne suhe.

Intervjueerijad tunnistasid, et nad väärtustavad perekonnas valitsenud suhteid ja ka lapsepõlve perestruktuuri. Nad tunnistasid, et suhete soojus ja usalduslikkus omab suuremat mõjutust nende enda loodaval uuel peremudelil. Ühe bioloogilise vanemaga kasvanud ning teisest bioloogilisest vanemast lahus kasvanud intervjueeritavad tunnistasid, et nad on tundnud teise bioloogilise vanemaga suhtlemisel puudujääke, mistõttu pole nendevahelised suhted ka niivõrd usalduslikud ja sügavad. Kontakti puudumine või vanema initsiatiivi puudumine olid peamised põhjused, miks suhe on nõrgaks jäänud. Lisaks tunnistasid osalejad, et kui nad hakkavad enda peremudelit

looma, siis ka kaaslasega konfliktide ilmnemisel proovivad nad võimalikult palju lapsi säästa, hoides siiski lapsega kontakti ning üritades luua seda usaldusväärset. See kinnitab suhete väärtustamist vastajate seas.

Eelpooltoodu põhjal on võimalik hea tulevase perekonna jaoks panna kokku niiöelda hea perekonna mudel. Muidugi tuleb tunnistada, et see ei pruugi reaalelus täielikult realiseeruda, kuid on hea ettekirjutus noore täiskasvanu elus enese pere loomisel.

Perekonnaliikmete olemasolu kohapealt on oluline, et perekonnas oleksid mõlemad vanemad. Sellisel juhul on enam garanteeritud mõlema vanema osalus kasvatusprotsessis, kui eraldi elavate ja lahutatud vanemate puhul. Seda võib põhjendada asjaoluga, et kokkupuude vanema ja lapse vahel on tihedam, kui nad elavad koos. Lisaks on lapse heaolu eest vastutamist võimalik koos elades ja kasvatades paremini vanemate vahel jagada, sest ka vanemad on omavahel tihedamas interaktsioonis kui eraldi elavate vanemate puhul.

Lisaks prestruktuurile on tähtis ka suhete soojus ja turvalisus perekonnas. Kripsi (2011) järgi vanemate käitumine, mis väljendab soojust ja solidaarsust, tuleneb armastuse olemasolust ja on selle väljenduseks. Autori sõnul on see käitumine, mis väljendab lapsele turvalisust ja kaitstust. Sellisel juhul on ka laps julgem ja avatum, sest tekib usaldus vanema ja lapse vahel, mis on kindlasti eelduseks hea perekonna loomisel.

Perekonnaliikmete kõrval on ka olulisel kohal tugivõrgustik. Tugivõrgustikule saab vajadusel toetuda, neilt nõu küsida jne. Tugivõrgustik on hea perekonna loomisel oluline, sest sealseid isikud saavad murede ja probleemide korral aidata ning olla toeks.

Seega on hea perekonna loomisel noore täiskasvanu elus olulisel kohal nii tema lapsepõlve prestruktuur, perekonnas valitsenud suhted kui ka tugivõrgustik.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli anda ülevaade noorte täiskasvanute tagasivaatelistest käsitustest oma lapsepõlvkodu kui mudeli kohta oma perekonnaloome mõjutamisel. Oma töös keskendusin peamiselt lapsepõlve perekonna suhete ja päritolu perestruktuuri seotusele noorte enda peremudeli kujundamisel. Intervjuude põhjal soovisin teada, missugust kodumudelit sooviksid noored oma loodavas perekonnas eeskujuks võtta ja millised olid suhted päritolu perekonnas. Sellest lähtuvalt on püstitasin allolevad uurimisküsimused:

- A. Kuidas kirjeldavad noored täiskasvanud oma lapsepõlvkodu?
- B. Mida lapsepõlvkodust soovitakse oma pereloomes eeskujuks võtta või vältida?
- C. Millist perekonda soovitakse endale luua?

Uurimusest tuli välja, et noored väärtustavad enda lapsepõlvkodu. Ehkki on esinenud konflikte ja tülisid vanema või vanematega, hindavad nad siiski nende panust kõrgelt. Eriti rõhutasid seda ühe bioloogilise vanemaga kasvanud intervjuueeritavad, kelle vanemad on lahutatud. Mõlema bioloogilise vanemaga perest pärit noored kirjeldasid oma lapsepõlvkodu kui harmoonilist ning turvalist keskkonda, kus olid soojad suhted.

Uurimusest tuli välja, et ühiselt väärtustavad kõik intervjuueeritavad mõlema bioloogilise vanemaga perestruktuure, kus last kasvatatakse ühiselt ning kus valitsevad usalduslikud ning turvalised suhted. Mõlema bioloogilise vanemaga perestruktuur oli vastajate seas ideaal, mida samast perestruktuurist noored soovisid järgida ning ühe bioloogilise vanemaga või üksikvanemaga perest pärit noored soovisid enda pere loomisel eeskujuks võtta.

Uurimusest tuli välja, et lisaks perestruktuurile väärtustavad noored ka peres olnud suhteid. Noored soovisid oma pereloomes luua usalduslikke ja soojasid suhteid.

Kokkuvõtvalt võib saadud tulemuste põhjal öelda, et nii elu- kui kasvatusviisid omavad seost lapse kodu- ja peremudeli kujunemisele, kuid lisaks mõjutavad noore täiskasvanu enda peremudeli kujunemist ka lapsepõlves valitsenud peresisesed suhted. Vanemate eeskuju soovitakse järgida rohkem nende noorte seas, kelle vanemate vahel on olnud harmooniline ja üksmeelne suhe, ning vältida nende seas, kes on pärit vaenulikust keskkonnast.

Kasutatud kirjandus

Ainsworth, M. D. S., Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46, lk 331-341.

Andrejenkova, N. (1970). Роль семьи в социализации индивида. Проблемы быта, брака и семьи. Вильнюс.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, lk 469-479.

Bowlby, J. (1969). *Attachment. Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York : Basic Books.

Bronfenbrenner, U. (1994). *Ecological models of human development. In International Encyclopedia of Education, Vol 3, 2nd Ed*. Oxford: Elsevier. Reprinted in Gauvain M.& Cole, M. (Eds.), *Readings on the development of children, 2nd Ed.* (1993). NY: Freeman.

Council of Europe (2002). *Recent demographic developments in Europe*. Strasbourg, France: Council of Europe Publishing.

Denzin, N., Lincoln, Y.(2000). Introduction; The discipline and practice of qualitative research. *Handbook of qualitative research. Second edition*. Thousand Oaks: Sage.

Flick, U. (2016). *Qualitative research in psychology*. Los Angeles, London, New Delhi, Washington DC: Sage Publications, Inc.

Hayes, N. (2002). *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn: Külim.

Henry, M. (1996). *Young children, parents and professionals*. London: Routledge.

Järv., K. (2014). *Perekonna mõistest nüüdisaegse perekonnapsühhoteraapia kontekstis. "Eesti perekond: traditsioon ja fiktsioon"- teesid*. Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Järviste, L., Kasearu, K., Reinomägi, A. (2008). *Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Poliitikaanalüüs*. [Marriage and cohabitation union: trends, regulations and attitudes. Policy Analysis] Sotsiaalministeeriumi Toimetised, 4.

Krips, H. (2011). *Konfliktidest ja suhtlemisoskustest õpetamisel ning juhtimisel*. Tartu: AS Atlex.

Kutsar, D., Kasearu, K., Kurrikoff, T. (2012). Family trends and changing parental practices in Estonia. *Cognition, brain, behavior. An Interdisciplinary Journal*. Volume XVI, No. 2 (June), lk 171-190. ISSN: 1224-8398.

Kutsar, D., Tiit, E. M. (2002). *Pereliikmete väärtushinnangud ja demograafilised käitumiseelistused ning perekonna diskursus Eesti sotsiaaltöö praktikas: lepingu lõpparuanne (osa A)*. Rakenduslike sotsiaaluuringute instituut.

Kutsar, D., Tiit, E.-M. (2003). Changing family structures and alternative paths of family formation in Estonia. In M.-T. Letabier & S. Penneç (Eds.), *Cross-national research papers. Sixth Series: Improving policy responses and outcomes to socioeconomic challenges: Changing family structures, policy and practice*, 5 (lk 6776). Loughborough University, UK: European Research Centre. <http://www.xnat.org.uk/CrossNatResesearchPapers/XNAT6%285%29.PDF>.

Laes, T.-L., Krusell, S., Reinomägi A., Toros, K. (2013). Laps eri keskkondades. D.Kutsar (teadustoim.), K.Pöder (toim). *Laste heaolu* (7-31). Statistikaamet.

Longhurst, R. Semi-structured interviews and focus groups. (2016). *Teoses*: Clifford, N., Cope, M., Gillespie, T., French, S.(toim), *Key methods in geography, Third edition* (lk 143-156). London: SAGE Publications, Ltd.

Maccooby, E. E. (1980). *Social development*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Maccooby, E. E., Martin, J. A. (1983). Socialisation in the context of the family: Parent-child interaction. In: P.E.Musse (Ed.). *Handbook of child psychology*. Third Edition. New York: Wiley.

Moore, S. (2001). *Sociology alive!*. Third Edition. Published by Nelson Thornes. ISBN13:9780748754649.

Murdock, G. P. (1949). *Social structure*. New York: Macmillan Co.

Mägi, E. (2016). *Kärgperes elavad lapsed: lapse perspektiiv*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

O'Connor, T. G. & Scott, S. B.S. (2007). *Parenting outcomes for children*. London : Joseph Rowntree Foundation.

Raid, K., Tammur, A. (2018). Millisesse perre sünnivad lapsed? L.Haugas (toim), H.Hennoste (toim). *Eesti Statistika Kvartalikirjeldus* (lk 9-17). Tallinn: Statistikaamet.

Robson, K. (2010). Changes in family structure and the well-being of British children: Evidence from a fifteen-year panel study. *Child Indicators Research*, 3, lk 65-83.

Saarits, Ü. (2000). Perekond ja vanavanem. *Haridus* (2000), 1, lk 53-55. ISSN: 0235-9146.

Sardon, J.-P. (2002). Recent demographic changes in the developed countries. *Population*, 57, lk 111-156.

Segal, L. (1983). *What is to be done about family?* Harmondsworth, United Kingdom: Penguin, lk 13.

Segrin, C., Givertz, M., Swiatowski, P. (2014). *Family of origin parenting and young adults' psychosocial competencies*. Functioning of young adults in a changing world. Krakow: Wydawnictwo LIBRON, lk 85-109.

Statistikaameti kodulehekül (2014). Kasutatud 03.05.2019, <https://www.stat.ee/43051>.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., Saari, S. (1994). Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä.

Tavit, A., Kutsar, D. (1978) Abiellujate hinnangud oma lapseõlvekodule. *Perekonnaprobleemid III*. Tartu: TRÜ.

Tavit, A., Tiit, E. (1978) Vanemate perekonnaelu laste abielu- ja perekonnaideaali kujundajana. *Perekonnaprobleemid III*. Tartu: TRÜ.

Tiit, E.-M. (1975). Eesti NSV abiellujate ankeetküsitlus 1972. aasta kevadel [A study of future couples in the Estonian SSR, Spring of 1972]. In *Perekonnaprobleemid* (Vol. II, lk 22-33). Tartu, Estonia: Tartu Riiklik Ülikool.

Trost, J. (1993). Family from a dyadic perspective. *Journal of family issues*, 14, lk 92-104.

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatus

1) Uurimuse sisu tutvustamine

Viin läbi bakalaureusetööd teemal “Minu hea tulevane perekond”. Antud lõputöös keskendun lapsepõlveuuringutele, täpsemalt perestruktuuri ja suhete seotusele noore täiskasvanu pereeloo protsessiga. Ehk teisisõnu, uurin, kuidas on omavahel seotud päritolu perekond, perekonnas valitsenud suhted ja noore täiskasvanu enda loodav perestruktuur.

2) Konfidentsiaalsuse tagamise tutvustamine

Tagan osalejate anonüümsuse ja konfidentsiaalsuse uurimuse läbi viimisel ja uurimistulemuste analüüsimisel ja tõlgendamisel. Salvestan küll diktofoniga uurimuse käiku, kuid see on vajalik selleks, et tulemusi oleks lihtsam analüüsida. Uurimuse käigus kogutud andmed ja diktofoni materjali hoian vaid enda käsutuses ega jaga neid kõrvalistele isikutele. Transkriptsiooni tegemise järel hävitan helisalvestised ning lõputöö kaitsmise järel ka transkriptsioonid. Lõputöö koostamisel ja kirjutamisel kasutan koode, mis ei võimalda uurimuses osalejaid kuidagi tuvastada.

3) Üldine intervjuueeritava taust

Nimi, vanus, sugu, perekonnaseis, haridustase

Kas elad vanematest eraldi? Kui, siis kui vanalt asusid eraldi elama?

Kas oled loonud juba ise uue perestruktuuri? Milline on perekond, mida soovid praeguse seisuga ise luua?

Lapsepõlve peremudel

Millisest perekonnast pärit? Vaba kirjeldus, vajadusel täpsustavad-uurivad küsimused.

Millised olid vanematevahelised suhted?

Millised olid vanema(te)-lapse suhted?

Millised olid laste omavahelised suhted?

Kuidas hindad lapsepõlves olnud majanduslikku ja heaolu taset?

Kuidas hindad lapsepõlves valitsenud korda (distsipliini)?

Mil määral pöörati lapsepõlvekodus tähelepanu?

Kui iseseisev olid lapsena?

Kuidas karistasid vanemad rikkumiste ja pahanduste korral? Milline on sinu hinnang sellele?

Kas ootasid vanematelt rohkem tähelepanu ja hellust?

Tugivõrgustik

Kas on kedagi, kellega said läbi või kellele toetuda, lisaks perele?

Vanavanemad?

Onud-tädid?

Perele lähedane isik?

Millised olid suhted nende osapooltega?

Kui sageli olid kontaktis/ kokkupuutes tema/nendega?

Hinnang peremudelile ja järgimise/mittejärgimise soov?

Kuivõrd rahul päritolu peremudeliga?

Mis oli head ja mis halba?

Vaadates tagasi oma lapsepõlvele, kuivõrd soovid järgida oma tuleviku-peremudelis lapsepõlve peremudeli eeskujut?

Kas järgiks või mitte? Mida eriti eeskujuks võtaks ja mida üldse välja jätaks?

Suhete tähtsus vs lapsepõlve peremudel

Kumb omab subjektiivsel hinnangul rohkem mõjutust tuleviku-loodaval peremudelil? Miks?

Lõpetamine, tänamine.

Lisa 2. Koodipuu

1. Peremudel

- Mõlemad vanemad: ema ja isa, laps(ed). Vanemad lahutatud.
- Mõlemad vanemad: ema ja isa, laps(ed). Vanemad koos, mõlemad kasvatavad.
- Ühe vanemaga pere: ema ja laps(ed).
- Ühe bioloogilise vanemaga pere: ema, kasuisa, laps(ed).

2. Suhted perekonnas

- Vanematevahelised suhted
- Vanemate ja lapse (intervjueeritava) vahelised suhted
- Lastevahelised suhted
- Majanduslik ja heaolu tase
- Valitsenud kord ja distsipliin
- Tähelepanu pööramine
- Iseseisvus
- Karistamine rikkumiste ja pahanduste korral
- Tähelepanu ja hellus

3. Tugivõrgustik

- Kas ja kui siis kes?
- Millised suhted temaga?
- Kontakti ulatus - kui sageli kokkupuude, kui usalduslik?

4. Hinnang peremudelile ja suhetele

- Kui rahul päritolupere mudeliga?
- Kas järgiks sama mudelit või sarnast?
- Mis oli eriti head ja mida väldiks?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maris Rannaveer,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

"Minu hea tulevane perekond",

mille juhendaja on Dagmar Kutsar,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.